

MIÉRT ADUNK VÉRT?

A MAGYAR NYELVŰ VÉRADÁS-MOTIVÁCIÓS SKÁLA KIDOLGOZÁSÁNAK ELSŐ EREDMÉNYEI¹

DORNER László

Eszterházy Károly Egyetem Pszichológia Intézet
dorner.laszlo@uni-eszterhazy.hu

CSORDÁS Georgina

Eszterházy Károly Egyetem Pszichológia Intézet
SOTE, Rácz Károly Doktori Iskola, Budapest
csordas.georgina@uni-eszterhazy.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Háttér és célkitűzések: Az önkéntes véradás alapvető hozzájárulást teremt az egészségügyi rendszer biztonságos működéséhez és a vérkészítményre szoruló személyek ellátásához. A jelen tanulmány célja egy magyar nyelvű Véradás-motivációs Skála létrehozása, első pszichometriai eredményeinek bemutatása, valamint az eredmények alapján a véradók motivációs hátterének feltárása.

Módszer: Véradó ($N = 236$) személyek mintáján ($M = 24,05$ év; $SD = 5,04$; 30,5% férfi) nemzetközi kutatásokban (Karacan és mtsai, 2013; Misje és mtsai, 2005) használt önkitöltős skálák legfontosabb itemeinek és saját szerkesztésű tételeink felhasználásával létrehoztuk, majd feltáró és megerősítő faktoranalízis segítségével teszteltük a magyar nyelvű Véradás-motivációs Skálát, majd azonosítottuk a véradók motivációs struktúráját.

Eredmények: A skála a megerősítő faktoranalízis eredményei alapján jól illeszkedett a főkomponens-elemzés (Dorner, 2020) alapján feltételezett négydimenziós struktúrához (Altruizmus és proszociális értékrend, Szokás és identitás, Énnövekedés, Társas referencia). A véradás kapcsán nem tiszta altruista motivációs bázis azonosítható, ahol az altruizmus és a proszociális értékrend meghatározó szerepe mellett kisebb mértékben bár, de énorientált szükségletek (egészségügyi vonatkozások, fontosság érzete stb.) is szerepet játszanak.

Következtetések: Eredményeink alapján a Véradás-motivációs Skála jó pszichometriai mutatókkal bír, alkalmazható a véradók motivációs hátterének feltárására, annak esetleges változásának nyomon követésére.

Kulcsszavak: önkéntes véradás, motiváció, altruizmus, énorientált szükségletek

¹ Az etikai engedélyt az Eszterházy Károly Egyetem Kutatás-Értékelési Bizottsága állította ki.

BEVEZETÉS

Az önkéntes véradás egy olyan proszociális magatartásforma, amely a társadalom számára magas hozzáadott értékkel bír, mivel egy ország biztonságos vérellátásához nagy mennyiségű vérkészítményre van szükség: a WHO áttekintése² szerint világszinten mintegy 112 millió, Európában pedig évi 32 millió egységre, amelyet nagy részben önkéntesektől nyernek (Piersma és Merz, 2019; Zanin és mtsai, 2016). Az emberi vér mással nem helyettesíthető, ezért a biztonságos vérellátottsághoz nagy szükség van rendszeres véradókra: a vérből háromféle vérkészítményt állítanak elő, és mindnek más a felhasználhatósági ideje.³ Rendszeres véradónak tekinthető az, aki évente legalább kétszer ad vért. A véradás gyakoriságát szociodemográfiai, intézményi, fiziológiai és lélektani tényezők egyaránt befolyásolják (Masser és mtsai, 2008), napjainkban is előfordul vérhiányról való tájékoztatás.⁴

Hazánkban évente 380 ezer egység vérre van szükség műtétekhez, baleseti sérültek ellátásához, vérkészítményekre, transzfúzióra szoruló betegek kezeléséhez, melyet kb. 10 ezer nyilvános véradó eseményen vesznek le.⁵ Kiemelt a vérszükséglet szívbetegség, sarlósejtes vérszegénység, limfóma, rákbetegségek, és a számos baleset esetében is (Mathew és mtsai, 2007). A véradás „magas küszöbű önkéntesség”-nek tekinthető, hiszen vannak olyanok, akik bár szeretnének segíteni, valamely egészségügyi okból

nem adhatnak vért (pl. anaemia, korábbi Hepatitis C fertőzés, alacsony testsúly stb.). Továbbá nagy különbséget találunk a véradásra alkalmas (kb. 40–60%) és a ténylegesen véradó személyek (3–5%) (Heinrich, 1999; Piersma és Merz, 2019), illetve a véradásra irányuló hajlandóság és a tényleges donáció között is (Sheeran, 2002).

A véradás jelentősége lélektani szempontból

Richard Titmuss tanulmányának megjelenése (1971) óta gyakran értelmezzük a véradást az ember által végzett proszociális viselkedésformák egyik legtisztább példájaként (Elster, 1990; Masser, 2008) Kevés kivételtől eltekintve (pl. irányított véradás) a vérkészítményre szoruló személye nem ismert a véradó számára, így nincs közvetlen kapcsolat a donor és a recipiens között.

Az önkéntes véradás motivációs háttere

Altruista vs. egoorientált motivációs háttér
A segítségnyújtás egy ösztönös, ugyanakkor az egyéni túlélés szempontjából az önérdeknek látszólag ellentmondó magatartás. Így joggal merül fel a kérdés, hogy milyen tényezők befolyásolják a segítségnyújtás iránti hajlandóságot. A véradás motivációs hátterének vizsgálatakor meghatározó az *altruizmus* szerepe, amely a más személyek érdekében önzetlenül végzett cselekedetek mozgatórugója. Az altruista emberek számára a másik ember öröme meglegedést okoz,

² Lásd <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/254987/9789241565431-eng.pdf;jsessionid=0717072F73411F1ED3A150427229D914?sequence=1> (Letöltés ideje: 2020. 07. 01.)

³ Lásd <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/blood-safety/data-and-statistics> (Letöltés ideje: 2020. 06. 13.)

⁴ Például http://medicalonline.hu/cikk/itt_a_nyari_verhiany (Letöltés ideje: 2020. 05. 10.)

⁵ Részletek: www.veradas.hu (Letöltés ideje: 2020. 05. 14.)

ezért képesek saját erőforrásaik (idejük, pénzük, képességeik) egy részét erre áldozni időről időre, anélkül, hogy a saját erőforrásaikról való lemondás negatív érzéseket váltana ki bennük. Ez a motívum mind a sokszoros, mind a néhányszoros donorok esetében a legfőbb meghatározó tényezőnek tekinthető (Misje és mtsai, 2005).

Egy 2011-es metaanalízis alapján (Bednall és Bove, 2011) azt mondhatjuk, hogy a donorok jelentős része altruisztikus vagy humanitárius okokat nevez meg véradása hátterében. Bár egyre több kutatás mutat rá az egoorientált motívumok párhuzamosan jelenlévő szerepére (Ferguson, 2015; Ferguson és Lawrence, 2016), a véradók toborzására és megtartására irányuló kampányok eddig döntően az intrinzik és a másokra irányuló motiváció szerepét hangsúlyozták (Evans és Ferguson, 2014). Vagyis a véradás

alapvetően *altruista cselekedet*, mivel önkéntes, más személyek szükségleteit elégíti ki, és költséges a donor számára (Steinberg, 2010). Azonban a *motivációs háttere* nem feltétlenül tisztán altruista, hiszen lehetséges például, hogy a donor a véradást érzelmileg jutalmazó cselekedetnek találja (az ún. *warm glow*), ami erős motivációs hajtóerőt jelent számára. Mindezek alapján – a tiszta altruizmus jelentős szerepét nem elvitatva – érdemesebb egyes (nem tiszta) altruista hátteret feltételeznünk a véradás hátterében (Ferguson, 2015).

Az 1. táblázat bemutatja az önkéntes véradás motivációs hátterével kapcsolatban publikált két legfontosabb multifaktoriális modellt (Karacan és mtsai, 2013; Misje és mtsai, 2005). Ezek – a hazai kontextusban leginkább alkalmazható – tételei vegyesen képezték jelen mérőeszközünk alapját.

1. táblázat. A kutatás alapját képező multifaktoriális motivációs modellek

5 faktoros modell (Misje és mtsai, 2005)	3 faktoros modell (Karacan és mtsai, 2013)
1. Értékrend (altruizmus és empátia)	1. Értékrend és morális kötelezettség
2. Pozitív érzések a véradással kapcsolatban	2. Pozitív érzések és önértékelés
3. Önértékelés növelése	3. Önérdék és külső tényezők
4. Társas okok (családi és baráti hatások)	
5. Morális kötelezettség	

A véradás hátterében mutatkozó társas-társadalmi tényezők

A véradás elkezdésében a fontos mások referenciahatása, ezen belül is legerősebben a *pozitív családi minta* jelentős szerepet játszik (Alessandrini, 2007). Kiemelhető a *szociális tényezők* (Misje és mtsai, 2005) szerepe is, hiszen a véradás alatt rég nem látott ismerősökkel, barátokkal is találkozhat a donor, új ismeretségeket köthet, tevékenysége közben pedig fokozott társadalmi

fókuszba kerül (a társadalom véradással kapcsolatos attitűdje döntően elfogadó és pozitív, lásd „a véradók hősök” stb.). Számos véradó számol be arról, hogy a véradást egyfajta *társadalmi felelősségvállalásnak* vagy *erkölcsi kötelezettségnek* tekintik („valamit szeretnék visszaadni a társadalomnak”). Ennek szintje a donormotiváció legjobb bejósolójának tekinthető már az első véradást megelőzően is (Karacan és mtsai, 2013).

A donorkarrier jelentősége

A véradás különböző szakaszaiban megjelenő motívumokat a következőképp jellemezhetjük: a véradás háttérében a külső tényezők szerepe (a véradóközpont távolsága, barátok hatása) a véradó karrier első felében erősebb, míg a belső tényezők (a segítség vágya, erkölcsi kötelesség érzése, proszociális értékrend) a donorkarrier minden állomásán fontos szerepet játszanak (Bednall és Bove, 2011). A néhányszoros véradóknál még erősebb az *önértékelés növelésére irányuló motívum* (Misje és mtsai, 2005). Amennyiben a véradás *szokássá válik*, igen jó bejósolója lesz a jövőbeli véradásnak (Piliavin és Callero, 1991). Összegezve, különböző személyek különböző okokból, intenzitással lesznek véradók, és egy személyre több motívum is hathat egy időben (Karacan és mtsai, 2013).

AZ EMPIRIKUS KUTATÁS

A kutatás célja

Kutatásunk elsődleges célja a korábbi nemzetközi kutatások alapján egy érvényes és megbízható mérőeszköz létrehozása a véradás mögött fellelhető motivációs faktorok azonosítására, mivel tudomásunk szerint ez idáig ilyen mérőeszköz nem jelent meg magyar nyelven. Másodlagos célunk a mérőeszköz segítségével megvizsgálni a felsőoktatásban tanuló hallgatók véradással összefüggő motivációs háttérét.

Minta

A minél szélesebb körű adatfelvétel érdekében online platformokon (pl. a Magyar Vöröskereszt 20 ezer fős Facebook-csoportja) invitáltuk részvételre a vizsgálati személye-

ket. Ennek hatására az ország 9 intézményéből összesen 236 fő véradó nappali és levelező tagozaton, 18 különböző szakon tanuló hallgató alkotta a mintát, miután a vizsgálati szempontból nem megfelelő adatközlőket (pl. már nem rendelkezik hallgatói státusszal) és a hiányos kitöltőket (pl. nem fejezték be a kérdőív kitöltését) kizártuk a mintából.

A következőkben ismertetjük mintánk szociodemográfiai jellemzőit. A mintát 72 férfi és 164 nő alkotta. Az átlagéletkor 24,05 év (SD = 5,04) volt. A minta 16,8%-a a fővárosban, 31,2%-a megyeszékhelyen vagy megyei jogú városban, 25,6%-a egyéb városban, szintén 25,6%-a községben él. A véradók közel fele végzett vagy végez egyéb önkéntes tevékenységeket. A kitöltők átlagosan 3,4-szer adtak vért (SD = 2,29). A minta 4%-a felsőoktatási szakképzésben, több mint fele (58%) BA képzésben, 16%-a MA képzésben, 14%-a egységes osztatlan szakon, 2%-a pedig posztgraduális képzésben tanult a vizsgálat elkezdésekor. Az Országos Vérellátó Szolgálat évente nyilvántartást végez (Nagy, 2020) a 18–25 éves korosztály donációs gyakoriságáról, azonban a felsőoktatásban tanuló véradók pontos száma ezen belül nem ismert. Így kijelenthetjük, hogy bár mintánk széles merítést igyekezett eszközölni (főleg a különböző intézmények bevonása kapcsán), a demográfiai változók (pl. nem, életkor) tekintetében nem reprezentatív a felsőoktatásban tanuló véradó hallgatók populációjára vonatkozóan.

Módszer

A kutatás megkezdése előtt – mivel humán beavatkozás nem történt – egyetemi kutatás-etikai bizottság véleményét kértük ki. Online önkitöltős kérdőívet készítettünk a korábbi, főként angol nyelvterületen született kutatások (Karacan és mtsai, 2013; Misje és mtsai,

2005) egyes tételeinek felhasználásával. Minden esetben az tételek fordítása és visszafordítása, majd korrekciója előzte meg a mérőeszközök alkalmazását. Valamennyi kérdésnél szakmai konzultáció keretében véradásszervezésben dolgozó (Magyar Vöröskereszt, OVSZ) és aktív véradó személyek véleményét is kikértük a teszteléskor, hogy akad-e olyan tétel, ami nem érthető egy hazánkban élő donor számára, vagy esetleg hiányzik a felsorolásból, de fontos lehet. Ezek alapján néhány helyen új tételekkel bővítettük a kérdéssort.

Az adatfelvétel online környezetben, az UNIPOLL rendszeren keresztül, 2018. február és május között zajlott, egy-egy résztvevő esetében 30–35 percet vett igénybe a kitöltés. A Magyar Vöröskereszt hírlevelében megjelent reklám, valamint az egyetemek kutatásra felhívó üzenetei és a közösségi média megosztásai segítségével történt a személyek toborzása, ezáltal demográfiai értelemben is széles minta elérése vált lehetővé. Az adat tisztítás és a leíró statisztikák az IBM SPSS programcsomag 22 verziójával, a faktorelemzések és *t*-próbák a JASP statisztikai program 0.13 verziójával⁶ történtek.

EREDMÉNYEK

A véradásra irányuló motivációkat 31 tétellel vizsgáltuk. A véradók önbevallásos alapon, egy 1–5-ig terjedő Likert-skálán (1 – egyáltalán nem értek egyet, 5 – teljes mértékben egyetértek) jelölték a különböző tényezők fontosságát a véradásuk hátterében. A faktorstruktúra feltárására választott módszer a Principal Axis Factoring volt varimax forgatással, amely biztosította, hogy a létrejövő tengelyek függetlenek legyenek egymástól. Mind a 31

tétel rendelkezett varianciával, a Kaiser–Mayer–Olkin-érték szerint a mintában a parciális korrelációk kicsik (KMO = 0,897), az elemszám megfelelő, tehát megbízhatóak a faktorok. A Bartlett-teszt alapján az itemek között megfelelően erős korreláció található $\chi^2(df = 465 \ N_{(236)} = 8259,230 \ p < 0,001)$. A korrelációs tábla szerint nincs multikollinearitás, sem kollinearitás, a korrelációk erőssége $r = 0,004$ és $r = 0,744$ között van.

A faktoranalízis során a Kaiser-kritérium alapján (a sajátérték meghaladja az 1-et) három faktor jött létre. Ez a faktorstruktúra elméleti alapon azonban nem volt értelmezhető, a tételek nem alkottak koherens egységet, így azok újragondolása vált indokolttá. Emellett a korábbi főkomponens-elemzés eredményei (Dorner, 2020) is a négyfaktoros modellt támasztották alá, így a jelen vizsgálatban is ennek alkalmazása mellett döntöttünk. Az elemzés során kizártuk azon tételleket, amelyek nem töltöttek egy faktorra sem, például: „A véradás számomra elsősorban erkölcsi kötelezettség”. Fontos azonban megjegyezni a tétel kapcsán, hogy a válaszadók átlagban 4 pontot adtak rá az 5-ből, tehát egy jelentős tényezőről van szó, annak ellenére, hogy a faktorstruktúrába nem illeszkedett bele.

Kizártuk továbbá azokat a tételleket is, amelyek több faktorra egyaránt töltöttek. Például: „A véradás egy olyan ügy, amely fontos számomra”. Ez a tétel egyaránt töltött az Altruizmus és proszociális viselkedés, valamint a Szokás és identitás Faktorra (a létrejött faktorokat a későbbiekben mutatjuk be). Ennek hátterében azt feltételezzük, hogy az egyes tételek megfogalmazása túl általános, így a hátterükben meghúzódó motivációk sokfélék lehetnek, ezért töltöttek

⁶ JASP Team (2020): JASP (Version 0.13.0.0). <https://jasp-stats.org/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 05.)

több faktorra is. A fenti megfontolások figyelembevételével 20 tétel maradt a kérdőívünkben. Az így kapott négy faktor az itemek teljes varianciájának 46,8%-át magyarázza.

A végleges faktorstruktúra a 2. táblázatban látható. Megállapíthatjuk, hogy a teljes skála ($\alpha = 0,909$) és az egyes faktorok megbízhatósága is megfelelő ($\alpha = 0,745-0,869$).

2. táblázat: A 20 elemű kérdőív itemeinek faktortöltés értékei a forgatást követően, a megbízhatósági mutatók, valamint az általuk megmagyarázott variancia

	Én-növekedés ($\alpha = 0,869$)	Szokás és identitás ($\alpha = 0,837$)	Altruizmus és proszociális értékrend ($\alpha = 0,745$)	Társas referencia ($\alpha = 0,771$)
A véradás által jobb embernek érzem magam.	0,699			
A véradás segít felülemelkedni a személyes problémáimon.	0,636			
Ha vért adok, úgy érzem, szükség van rám.	0,571			
A véradás által átléphetek a saját korlátaimon (pl. tútól való félelem).	0,485			
Úgy gondolom, a véradás az egészségemnek is használ.	0,475			
A véradás számomra kiváló közösségi esemény.	0,469			
A véradás során új kapcsolatokra tehetek szert.	0,448			
A véradás következtében bizonyos dolgokat más fényben látok.	0,438			
A szokásommá vált, hogy vért adjak, így nem gondolkodom az okain.		0,851		
A véradás fontos része az életemnek.		0,698		
Motivál, hogy sokszoros véradó legyek (20, 50, 100 véradás).		0,656		
Azért adok vért, mert együttérzek azokkal, akik vérkészítményekre szorulnak.			0,704	
Úgy érzem, fontos, hogy az ember segítsen másokon.			0,628	
A véradás által úgy érzem, törődöm azokkal, akik kevésbé szerencsések nálam.			0,568	
Azért adok vért, mert egy napon a családtagjaimnak vagy barátaimnak is szüksége lehet vérre.			0,484	
A legtöbb ismerősöm érdeklődik a véradás iránt.				0,810
A hozzám közel állók szeretnék, ha adnék vért.				0,658
A barátaim is véradók.				0,629
Közeli ismerőseim, barátaim nagyra értékelik a véradást.				0,586
A véradásnak hagyománya van a családjunkban.				0,423
Megmagyarázott variancia (%)	15,4	12,1	9,8	9,5

Nyolc tétel tölt az első faktorra jelentős mértékben. Az itemek mindegyike a véradással összefüggő „nyereségekkel” függ össze, különös tekintettel a véradással összefüggő jó érzésekre (fontosságérzet), a személyes problémákon való felülemelkedésre, új kapcsolatok létesítésére, egészségügyi vonatkozásokra. Olyan itemek tartoznak ide, mint például „A véradás által átléphetek a saját korlátaimon (pl. tútől való félelem)”. A faktort Énnövekedésnek neveztük el, fontos azonban kiemelnünk, hogy a faktor magában foglalja a személyes nyereségek mellett a társas kapcsolati háló bővülésének lehetőségét is.

A második faktor három tételt tartalmaz, melyek tartalmilag a véradás szokás- és identitásképző jellegének kiemelését jelzi. Példa a tételekre: „A szokásommá vált, hogy vért adjak, így nem gondolkodom az okain”. A komponens Szokás és identitásnak neveztük el.

A harmadik faktor négy tételt tartalmaz, melyek tartalmilag a másokon való segítség, együttérzés, törődés, valamint a proszociális értékrend befolyásoló hatására utalnak, valamint a személy ismerőseinek potenciális érintettsége is motiváló erővel bír. Példa az itemekre: „Azért adok vért, mert együttérzek

azokkal, akik vérkészítményekre szorulnak”. A komponens Altruizmus és proszociális értékrendnek neveztük el.

A negyedik faktor öt tételt tartalmaz, amelyek a véradó személyek közeli ismerőseinek véradásra gyakorolt pozitív hatásával kapcsolatosak, kitérve arra, hogy a baráti-ismerősi körben jelen vannak-e ténylegesen véradók, szeretnék-e, hogy a személy adjon vért. Pozitívan tölt a skálára például: „A legtöbb ismerősöm érdeklődik a véradás iránt”. A komponens Társas referenciának neveztük el.

Ezt követően az előzőekben azonosított faktorok átlagpontszámait hoztuk létre, az egyes, a faktorokhoz tartozó tételek átlagolásával. Ennek segítségével lehetővé vált a motivációs faktorok eltéréseinek vizsgálata. A véradók legfőbb motivációs tényezőnek az altruizmus és a proszociális értékrend kifejezését lehetőségét tartják a véradás kapcsán. A véradás szokás és identitásképző hatása ugyancsak jelentős, valamint kisebb mértékben bár, de a véradás által elérhető személyes növekedés is fontos tényező. Legkevésbé meghatározó a személy környezetében élők motiváló hatása a véradás hátterében (3. táblázat).

3. táblázat. A faktorok leíró statisztikai és a nemi különbségek (***) $p < 0,001$

	Teljes minta		Férfi		Nő		Férfi–nő összehasonlítás	
	M	SD	M	SD	M	SD	t	Cohen-d
Altruizmus és proszociális értékrend	4,28	0,73	4,07	0,77	4,38	0,69	3,062***	0,429
Szokás és identitás	3,85	1,15	3,86	1,11	3,84	1,17	-0,156	-0,022
Énnövekedés	3,39	0,92	3,31	0,95	3,43	0,908	0,889	0,124
Társas referencia	2,69	0,97	2,66	0,96	2,70	0,96	0,257	0,036

A nemek tekintetében minimális különbségeket találunk a faktorok között: egyedül az Altruizmus és proszociális értékrendben ($t_{236} = 3,062$; $p < 0,001$) mutatnak szignifikánsan magasabb pontszámot a női véradók, de korlátnak tekinthető, hogy a női kitöltők aránya duplája a férfiakénak.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy a motivációk kapcsán tiszta altruizmus helyett sokkal inkább nem tiszta altruizmusról, vagyis vegyes motivációs bázisról (tiszta altruizmus és a véradás okozta öröm elegye) beszélhetünk.

A mérőeszköz pszichometriai tulajdonságainak további tesztelésére megerősítő faktor-elemzést is végeztünk, maximum likelihood becsléssel, a fent ismertetett négyfaktoros modellen. A tételek faktortöltései 0,438 és

0,85 között voltak, az illeszkedési mutatók alapján az általunk javasolt modell helytálló-nak bizonyult: $\chi^2(375) = 2017,361$, $p < 0,001$, RMSEA = 0,078 és SRMR = 0,080, melyek jó illeszkedést mutatnak, CFI = 0,888 és TLI = 0,870, amely nem sokkal maradt el a javasolt 0,90-es határértékektől (Hu és Bentler, 1999). Az elemzés során a faktorok szintén megbízhatónak bizonyultak (Énnövekedés $\alpha = 0,869$; Szokás és identitás $\alpha = 0,837$; Altruizmus és perspektívaváltás $\alpha = 0,745$; Társas referencia $\alpha = 0,771$). A faktorok közötti korrelációk a 4. táblázatban olvashatók. Egyedül a Szokás és identitás Faktor mutatott szignifikáns összefüggést az eddigi véradások számával, vagyis a véradás szokássá válása erős kapcsolatot mutat a donációk számának növekedésével.

4. táblázat. A faktorok és a véradások száma közötti korrelációk

	ÉN	SZI	APÉ	TR	VSZ
Énnövekedés	1	0,546**	0,562**	0,466**	0,064
Szokás és identitás	0,546**	1	0,450**	0,269**	0,325**
Altruizmus és proszociális értékrend	0,562**	0,450**	1	0,327**	0,015
Társas referencia	0,466**	0,269**	0,327**	1	-0,067
Véradások száma	0,064	0,325**	0,015	-0,067	1

Következtetések és a kutatás korlátai

A véradás motivációs hátterének vizsgálatára egy 31 ítemes mérőeszközt vettünk fel, amelyekből a végleges változatba 20 tétel került. Ebből feltáró faktorelemzés után négy megfelelő reliabilitással rendelkező faktor emelkedett ki: Énnövekedés, Szokás és identitás, Altruizmus és proszociális értékrend és Társas referencia. A donorok többsége altruista motivációs tényezőket nevez meg

véradása hátterében, és kisebb mértékben számolnak saját magukra irányuló (egoorientált, az énnövekedését célzó) motívumokról (pl. énfelnagyítás, pozitív gondolatok önmagával kapcsolatban). A jövőben vizsgálatra érdemesnek tartjuk a különböző donorstátuszok (alkalmi véradó, rendszeres véradó, lemorzsolódó véradó) jelentőségének vizsgálatát a motivációs és élményhátterrel összefüggésben. Korlátnak tekinthető, hogy voltak a kérdőívben olyan tételek (pl. morális fele-

lősségvállalás), amelyek bár fontos motívációs tényezőknek tekinthetők, nem illeszkedtek a faktorstruktúrába, így kizárásra kerültek. A jövőben a fent felsorolt tényezők mélyebb vizsgálata szükséges. A vizsgálat eredményeit ugyanakkor nem lehet a teljes egyetemi populációra általánosítani, ezt limi-

tálják: a mintaelemszám, a nemi arány egyenlőtlensége, illetve hogy a megerősítő faktorelemzés ugyanazon a mintán zajlott, mint a feltáró. A jövőben a korábban leírt korlátozó tényezők kiküszöbölésére törekszünk, kiterjesztve ezt országos reprezentatív mintán történő adatfelvételle.

SUMMARY

WHY DO WE GIVE BLOOD? – FIRST RESULTS USING THE HUNGARIAN BLOOD DONATION MOTIVATION SCALE

Background and aims: Voluntary blood donation makes an essential contribution to the smooth functioning of the healthcare system and to supplying the people in need of blood products. The aim of the present study is to create a Hungarian Blood Donation Motivation Scale, to present its first psychometric results, and to explore the motivational background of blood donors based on the results.

Methods: Using the most relevant items from former blood donation motivation scales (Karacan et al., 2013; Misje et al., 2005) and self-administered items on a sample of blood donors ($N = 236$) ($M = 24.05$ years; $SD = 5.04$; 30.5% male), we created and then tested the Hungarian Blood Donation Motivation Scale with the help of exploratory and confirmatory factor analysis, and afterwards, we explored the motivational structure of blood donors.

Results: Based on the results of the confirmatory factor analysis, the scale fits well with the four-dimensional structure (Altruism and prosocial values, Habit and identity, Ego enhancement, Social reference) assumed based on the principal component analysis (Dorner, 2020). In connection with blood donation, an impure altruistic motivational background can be identified, where in addition to the determining role of altruism and prosocial values, to a lesser degree, self-oriented needs (health aspects, sense of importance, etc.) also play a role.

Discussion: According to our results, the Hungarian Blood Donation Motivation Scale is psychometrically sound and can be used to explore the motivational background of blood donors and to monitor its possible changes.

Keywords: voluntary blood donation, motivation, altruism, ego-oriented needs

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALESSANDRINI, M. (2007): Community volunteerism and blood donation: altruism as a lifestyle choice. *Transfusion Medicine Reviews*, 21(4). 307–316.
- BEDNALL, T. C., BOVE, L. L. (2011): Donating blood: a meta-analytic review of self-reported motivators and deterrents. *Transfusion Medicine Reviews*, 25(4). 317–334.
- DORNER L. (2020): *Az önkéntesség lélektani vonatkozásainak empirikus vizsgálatai*. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem, Humán Tudományok Doktori Iskola, Debrecen.
- ELSTER, J. (1990): Selfishness and Altruism. In: Mansbridge, J. J. (ed.): *Beyond Self-Interest*. University of Chicago Press, Chicago, IL. 44–53.
- EVANS, R., FERGUSON, E. (2014): Defining and measuring blood donor altruism: a theoretical approach from biology, economics and psychology. *Vox Sanguinis*, 106(2). 118–126.
- FERGUSON, E. (2015): Mechanism of altruism (MOA) approach to blood donor recruitment and retention: a review and future directions. *Transfusion Medicine*, 25(4). 211–226.
- FERGUSON, E., LAWRENCE, C. (2016): Blood donation and altruism: the mechanisms of altruism approach. *ISBT Science Series*, 11(S1). 148–157.
- HEINRICH, J. (1999): *Blood supply: availability of blood to meet the nation's requirements*. HEHS-99-187R. General Accounting Office (GAO), Health, Education and Human Services Division, Washington, DC.
- HU, L. T., BENTLER, P. M. (1999): Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, A Multi-disciplinary Journal*, 6(1). 1–55.
- [Szerző nélkül] (2017): Itt a nyári vérhiány? *Medicalonline*, 2017. augusztus 1. http://medicalonline.hu/cikk/itt_a_nyari_verhiany (Letöltés ideje: 2020. 05. 10.)
- JASP Team (2020): *JASP (Version 0.13.0.0)*. <https://jasp-stats.org/> (Letöltés ideje: 2020. 05. 05.)
- KARACAN, E., SEVAL, G. C., AKTAN, Z., AYLI, M., PALABIYIKOGLU, R. (2013): Blood donors and factors impacting the blood donation decision: motives for donating blood in Turkish sample. *Transfusion and Apheresis Science*, 49(3). 468–473.
- Magyar Vöröskereszt véradásszervezéssel foglalkozó honlapja. <https://veradas.hu> (Letöltés ideje: 2020. 06. 15.)
- MASSER, B. M., WHITE, K. M., HYDE, M. K., TERRY, D. J. (2008): The psychology of blood donation: current research and future directions. *Transfusion Medicine Reviews*, 22(3). 215–233.
- MATHEW, S. M., KING, M. R., GLYNN, S. A., DIETZ, S. K., CASWELL, S. L., SCHREIBER, G. B. (2007): Opinions about donating blood among those who never gave and those who stopped: a focus group assessment. *Transfusion*, 47(4). 729–735.
- MISJE, A. H., BOSNES, V., GÅSDAL, O., HEIER, H. E. (2005): Motivation, recruitment and retention of voluntary non-remunerated blood donors: a survey-based questionnaire study. *Vox Sanguinis*, 89(4). 236–244.
- NAGY S. (2020): *A donornyilvántartás 2019-es alapadatai*. Személyes közlés az Országos Vérellátó Szolgálat nyilvántartásából.

- PIERSMA, T. W., MERZ, E. M. (2019): (Non-)donor demographics, donation willingness, and the donor career. *Transfusion*, 2019(1). 1–3.
- PILIAVIN, J. A., CALLERO, P. (1991): *Giving blood: The development of an altruistic identity*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.
- SHEERAN, P. (2002): Intention–behavior relations: a conceptual and empirical review. *European Review of Social Psychology*, 12(1). 1–36.
- STEINBERG, D. (2010): Altruism in medicine: its definition, nature and dilemmas. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 19(2). 249–257.
- TITMUS, R. (1971): *The gift relationship: From human blood to social policy*. Policy, London.
- WHO (2011): *Data and Statistics*. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/blood-safety/data-and-statistics>. (Letöltés ideje: 2020. 06. 13.)
- WHO (2017): *Global Status Report on Blood Safety and Availability, 2016*. Geneva, World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/254987/9789241565431-eng.pdf;jsessionid=0717072F73411F1ED3A150427229D914?sequence=1> (Letöltés ideje: 2020. 07. 01.)
- ZANIN, T. Z., HERSEY, D. P., CONE, D. C., AGRAWAL, P. (2016): Tapping into a vital resource: Understanding the motivators and barriers to blood donation in Sub-Saharan Africa. *African Journal of Emergency Medicine*, 6(2). 70–79.